

Bij het gloren van de morgen

*Sla je ogen op,
op deze dag die aanbreekt voor jou.
Geef nieuw leven aan de droom.
Vrouwen, kinderen, mannen;
vat die droom in de palm van je hand
en kneed hem naar de vorm van je
meest intieme zelf.
Kneed hem tot de voorstelling
van je meest publieke zelf.
Open je hart
want ieder uur
bevat nieuwe kansen
op een nieuw begin.*

1.

Deze woorden, vertaald door Astrid Roemer, zijn afkomstig van de Afro-Amerikaanse dichteres Maya Angelou die geboren werd in 1928 en stierf in 2014. Misschien hoort u haar naam vandaag voor het eerst - maar juist daarom is het de moeite waard om deze veelzijdige vrouw eens in het licht te zetten. Want ze was niet alleen dichteres, ook burgerrechtenactiviste, actrice, zangeres, hoogleraar en boven alles: overlever.

Haar jeugd speelt zich af in Arkansas waar ze samen met haar broer in armoedige omstandigheden opgroeit bij haar oma - grootmoeder Henderson. Op zevenjarige leeftijd slaat bij Maya het noodlot toe: ze wordt verkracht door een vriend van haar moeder en als ze dat vertelt aan haar oma, wordt de man door de familie zo hard aangepakt dat hij het niet overleeft. Het jonge meisje besluit dat dat haar schuld is, en wil daarom niet meer te spreken. Boeken worden haar vrienden - ze leest Charles Dickens, Shakespeare, maar ook zwarte auteurs als Langston Hughes en William Du Bois.

Gelukkig krijgt een lerares van school oog voor Maya's talent en met heel veel geduld weet ze haar beetje bij beetje na vijf jaar zwijgen uiteindelijk weer aan het praten te krijgen. En dan blijkt dat de stilte vruchtbare grond is geweest waarin woorden konden ontkiemen en een prachtige, rijke taal is ontwaakt. Haar leven vult zich vervolgens met school, moederschap op haar zeventiende en allerlei baantjes, maar het neemt opnieuw een wending als ze in 1960 Martin Luther King voor het eerst hoort spreken. Geïnspireerd als ze is, sluit ze zich aan bij de *Civil Rights Movement* - de strijd voor gelijke rechten voor zwarte Amerikanen – en treedt als woordvoerder op. En dit is ze tot aan haar dood blijven doen: haar stem inzetten om op te komen voor onderdrukte mensen.

2.

Het fragment uit het bijbelboek Exodus dat we zojuist hoorden, gaat ook over stem krijgen, opkomen voor onderdrukte mensen. Het maakt deel uit van het grote bevrijdingsverhaal en is

van alle tijden: over brute machthebbers en hoe onmogelijk het voelt om iets tegen hen te beginnen. Dat gevoel van onmacht zien we beschreven in de figuur van Mozes die als slavenkind aan het hof van Farao belandt. Die daar wegvlucht wanneer bekend dreigt te raken dat hij bij het volk van de Hebreeën hoort en die ver weg gaat werken als hoeder van schapen. En dan hoort hij op een dag die stem. Een stem van verzet. Van: 'zo kan het niet langer'. In het verhaal heet die stem JHWH en als Mozes die hoort, is zijn eerste reactie angst: hij sputtert letterlijk tegen met zijn tong die zwaar is, het gevoel dat hij te klein is om dit waar te kunnen maken. Maar dan klinkt het antwoord: ik ben bij je, bij jouw mond, wees niet bang en geef met jouw hoofd, jouw handen, jouw voeten gehoor aan mijn woorden van bevrijding. Komt het daarmee uit de hemel vallen? Nee het verhaal laat juist zien dat is niet te hoog gegrepen is - dat het te doen valt.

3.

Ik heb het hier vaker gezegd, maar iedere keer opnieuw ontroert het me en wil ik het benoemen - dat in de bijbelse verhalen niet de koningen, maar de stumperds aan het langste eind trekken, en hier dus een stotterende man met faalangst die samen met zijn broer naar het oppermachtige rijk van de farao optrekt en de Exodus, de bevrijding van het volk weet te volbrengen. Net zoals de eerst zwijgende en later sprekende Maya Angelou op de barricades klimt om mensen in haar tijd te bevrijden van onrecht. Hen op te roepen hun *ogen op te slaan, nieuw leven aan de droom te geven - samen nieuw begin te maken*.

Wat het verhaal ook vertelt: Als je bang bent, als je denkt dat je het niet kunt... je hoeft het niet alleen te doen. We kunnen *elkaar* dragen. De vertellers geven aan Mozes een broer. En ook Maya Angelou was niet alleen. Om te beginnen een onderwijzeres die haar uit haar zwijgen bevrijdt en later een moeder waar ze steeds naartoe terugkeert om, zo schrijft ze: *steeds weer opnieuw door háár te worden bevrijd*.

4.

Het is niet voor niets dat de vrouwenopvang waar ik sinds december werk, naar haar is vernoemd. In de Maya Angelou Opvang wonen op dit moment tweeëntwintig vrouwen die zonder verblijfspapieren hun weg proberen te vinden in Nederland. Ze komen uit landen als Rwanda, Suriname, Eritrea, Oeganda en Nigeria. Zijn ontvlucht aan oorlog, huiselijk geweld, doodsangst vanwege hun seksuele geaardheid, armoede en nog vele andere situaties waar u en ik ook niet graag in zouden verkeren. Ze doorstonden beproevingen, loodzware reizen, slavernij, vernedering en racisme. En nu zijn ze hier, wonen in een oude, verbouwde school, waar ze met onze hulp en die van de Gemeente proberen tóch perspectief te vinden - iets dat gelukkig soms ook blijkt te lukken.

Juist doordat ik werk op de plek waar zij wonen, komt hun leven letterlijk dichterbij. Ik neem hun pijn soms bijna op de huid waar: in hun nek, in hun rug, er ligt een last op hun schouders en met name de nachten zijn voor de meesten zwaar - niet kunnen slapen, nachtmerries, depressie en verdriet. Juist doordat ze een plek hebben gekregen waar ze op adem kunnen komen, ontwaakt voor sommigen van hen het trauma opnieuw: het besef waar je allemaal doorheen bent gegaan om hier te komen, zonder de zekerheid van een rooskleurige toekomst. Maar toch opvallend genoeg óók dit: veerkracht - de nooit aflatende hoop dat morgen beter zal zijn dan vandaag - *dat ieder uur nieuw begin mogelijk is*.

5.

Mensen hebben verhalen van bevrijding nodig. Verbeeldingskracht – woorden die dwars tegen de harde realiteit ingaan en laten zien dat het anders moet, sterker nog: anders kan. Dat geldt voor ons allemaal. Er is, als je het nieuws volgt, veel reden tot moedeloosheid. De farao's van deze wereld krijgen het op steeds meer plekken voor het zeggen, vorige week stond er hier in deze stad nog een groep te scanderen met hun NSB-vlaggen - de domheid regeert en de ruimte voor die domheid wordt groter, waarmee de wereld gevaarlijker wordt. Een wereld die kraakt in haar voegen door ons gedrag - het graaien, het misbruiken, ieder stukje aarde naar onze vernietigende hand gezet, omheind met hekken - eigen volk eerst. Net zoals toen, is de wereld van nu een slavenhuis - 'je bent niet gek als je wanhoopt bij de aanblik ervan', zoals Huub Oosterhuis het ooit zo raak zei. En het kan te midden van al het geweld; in Gaza, Oekraïne, Soedan en op nog zoveel andere plekken, bijna banaal voelen om te zeggen dat we elkaar wel kunnen bevrijden. Dat wij die stem van God mogen vertolken.

Maar misschien begin het hier: we kunnen de wereld dan niet zomaar veranderen, maar wel de manier waarop we ernaar kijken: nieuw begin begint in ons omdat we verbeeldingskracht hebben net zoals de schrijvers van dat prachtige bevrijdingsverhaal in Exodus. Wij kunnen hier vandaag nu op dit moment besluiten om liefdevol te zijn. Naar elkaar. Niet alleen naar de mensen in onze eigen bubbel, maar ook naar hen die van ver naar hier gekomen zijn. Gastvrij - nieuwsgierig. Maar ook liefdevol naar onszelf - iedere dag opnieuw. Of om Maya Angelou nog één laatste keer aan te halen: *je zult niet alles wat je overkomt in de hand kunnen houden, maar je kunt besluiten om je er niet klein door te laten krijgen.*

6.

En dat brengt me tenslotte terug bij de bewoonsters van 'mijn' Maya Angelou opvang. Begin augustus was ik jarig. Ik nam taart mee en in een kring in de woonkamer aten we die samen op. Spontaan begon iemand een verjaardagsliedje te zingen. Een ander viel in, eerst in het Nederlands, toen volgde er een Surinaamse versie, een volgende murmelde een Arabisch liedje vanuit de deuropening en daarna klonk er een Engelse gospel en nog één. En toen nog één. Ik sloot mijn ogen en luisterde naar de stemmen. Zo loepzuiver. Zo krachtig. Ik keek op en zag deze prachtige vrouwen. Even bevrijd van alle shit van een ongedocumenteerd leven. Even opgetild door hun eigen klanken, door hun gezamenlijke lied. Een lied dat nu voor u, met u zal klinken: *Amazing Grace - how sweet the sound - that saved a wretch like me. I once was lost, but now am found - was blind, but now I see.*

Luister naar de stemmen die te weinig worden gehoord en zing dan met hen mee -

zo moge het zijn.